Opłata pocztowa uiszczona ryczałtem

Rok VII **Nr. 10.**

DZIENNIK URZĘDOWY

KURATORJUM OKRĘGU SZKOLNEGO WILEŃSKIEGO

Wilno, dnia 6 września 1930 r.

Redakcja i Administracja:
Wilno, Wolana 10. Kuratorjum Okr. Szk. Wil. Konto P. K. O. Nr. 30.466.

TREŚĆ:

Do

Nauczycielstwa Okręgu Szkolnego Wileńskiego

Pan Prezydent Rzeczypospolitej po ukończeniu objazdu Województwa Wileńskiego raczył mnie zakomunikować, że zachowanie się, postawa i popisy młodzieży szkolnej dostarczyły Mu wielu pięknych i miłych wrażeń.

W związku z tem poczuwam się do obowiązku złożyć tą drogą słowa podziękowania i uznania dla nauczycielstwa, które przez swój gremjalny udział w organizacji programu i uczestnictwo w uroczystościach przyczyniło się do uświetnienia pobytu Dostojnego Gościa.

Jednocześnie komunikuję, że słowa podziękowania i uznania dla nauczycielstwa złożył również na moje ręce Pan Wojewoda Wileński.

Wilno, dnia 10 lipca 1930 r.

ST. POGORZELSKI

Kurator Okręgu Szkolnego

127

OKÓLNIK

Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego

do Kuratorjów Okręgów Szkolnych, Śląskiego Urzędu Wojewódzkiego, Liceum Krzemienieckiego, Inspektoratów Szkolnych, oraz Dyrekcyj, Kierownictw i Nauczycielstwa szkół powszechnych i szkół średnich ogólnokształcących

w sprawie określenia materjału nauczania w siedmioklasowych publicznych szkołach powszechnych i gimnazjach państwowych w roku szkolnym 1930/31.

Zgodnie z zarządzeniem z dnia 2 stycznia 1929 r. Nr. II-235/29 (Dz. Urz. Min. W. R. i O. P. Nr. 1 (208), poz. 1) od początku roku szkolnego 1930/31 obowiązują w publicznych siedmioklasowych szkołach powszechnych i gimnazjach państwowych nowe plany godzin szkolnych, zamieszczone w § 1 i § 2 tego zarządzenia.

Ze względu na zawarte w tych planach nowe w stosunku do roku 1929/30 zmiany w liczbach godzin oraz ze względu na inne niż w ubiegłym roku szkolnym przygotowanie w poprzedniej klasie (oddziale) wydaję załączoną instrukcję, która określa materjał nauczania w wyżej wymienionych szkołach w roku szkolnym 1930/31. Instrukcja ta nie odwołuje się do żadnej z instrukcyj poprzednich, aczkolwiek jest w znacznej mierze przedrukiem instrukcji na rok 1929/30, załączonej do okólnika z dnia 13 lipca 1929 r. Nr. II-19240/29 (Dz. Urz. Min. W. R. i O. P. Nr. 8 (215), poz. 113).

Dla uniknięcia bowiem nieporozumień załączona instrukcja podaje zmiany, jakie należy wprowadzić bezpośrednio w programach drukowanych, obowiązujących przed zmianą planów godzin z 2 stycznia 1929 r., t. j. w programach stosowanych w pierwszem półroczu roku szkolnego 1928/29.

Programy te w załączonej instrukcji są zwane „dotychczasowemi" lub wzmiankowane bez określenia.

Warszawa, dnia 31 lipca 1930 r. (Nr. II-16585/30).

Za Ministera Wyznań Religijnych
i Oświecenia Publicznego:
Dyrektor Departamentu
(—) *Fr. Potocki*

Załącznik do okólnika Nr. II-16585/30.

INSTRUKCJA

dotycząca materjału nauczania w siedmioklasowych publicznych szkołach powszechnych i gimnazjach państwowych w roku szkolnym 1930/31.

W roku szkolnym 1930/31 należy stosować w wyżej wymienionych szkołach i gimnazjach programy obowiązujące w pierwszem półroczu roku szkolnego 1928/29 ze zmianami wyżej wyszczególnionemi.

I. SIEDMIOKLASOWA SZKOŁA POWSZECHNA I GIMNAZJUM NIŻSZE.

A. Siedmioklasowa szkoła powszechna.

1. Język polski.

Oddziały II III i IV. Przeznaczenie w każdym z tych oddziałów po jednej godzinie tygodniowo na naukę pisma nie stwarza dla nauczyciela nowego zadania, lecz jest tylko bardziej szczegółowem i wyraźnem uregulowaniem sprawy wyrabiania, rozwijania i utrwalania należytej techniki pisania. Można przytem, a nawet lepiej, zamiast jednej godziny tygodniowo poświęcać na ten cel dwa razy po pół godziny szkolnej. Wyodrębnienie pewnej części czasu na ćwiczenia kaligraficznie nie zwalnia bynajmniej nauczycieli od obowiązku roztaczania również poza tym czasem bacznej kontroli nad czytelnością i estetyką pisma uczniów.

Rozporządzanie większą, niż dawniej, liczbą godzin w oddziale IV nie może pociągać za sobą w żadnym razie powiększenia ani też podniesienia stopnia trudności materjału gramatycznego, należy natomiast poświęcać więcej czasu na ćwiczenia ortograficzne.

Oddział VII. Ilość lektury należy ograniczyć. W szczególności zatem pominąć utwory Paska, Karpińskiego, Brodzińskiego, Kraszewskiego, nie uwzględniać Korzeniowskiego, Słowackiego „Lilli Wenedy", Zaleskiego. Wprowadzić zwięzłe, systematyczne powtórzenie zasadniczych wiadomości z gramatyki, w szczególności składni zdania pojedyńczego rozwiniętego i zdania złożonego. Położyć nacisk na ortografję, na uwzględnienie w wypracowaniach tematów praktycznych, jak: list, autobiografja, podania do władz i t. p.

2. Język nowożytny obcy.

Oddział V. Materjał gramatyczny, przeznaczony według programu dotychczasowego dla oddziału V, należy rozłożyć w taki sposób, aby opanować go stopniowo w ciągu 2 lat w oddziale V (przy 5 godzinach tygodniowo) i VI (przy 3 godzinach tygodniowo). W tych warunkach — w porównaniu z dawniejszym rozkładem pracy — należy dochodzić do formułowania prawideł gramatycznych powolniej i na tle większej liczby przykładów i ćwiczeń, stosować większą ilość ćwiczeń w mówieniu, ograniczyć liczbę słów, zdobywanych przez uczniów na jednej lekcji, ale mocniej je utrwalać.

Oddział VI. Należy doprowadzić do końca opracowanie materjału gramatycznego, przeznaczonego według programu dotychczasowego dla oddziału V, z zastosowaniem takich samych uwag metodycznych, jak powyżej. Po zużytkowaniu materjału do lektury z podręcznika, używanego w oddziale V należy czerpać ten materjał z podręcznika, stosowanego dawniej w oddziale VI, z uwzględnieniem odpowiedniego rozszerzenia wiadomości gramatycznych.

Oddział VII. Należy w każdym razie doprowadzić do końca opracowanie i utrwalenie kursu oddziału VI według dotychczasowego programu, poza tem zaś uwzględnić w miarę możności lekturę, stosowaną dawniej

w oddziale VII, i przy jej opracowaniu uzupełnić z dążnością do możliwego zaokrąglenia zasób wiadomości gramatycznych. Część czasu poświęcić należy na specjalne zaprawianie do czytania przy pomocy słownika. W zakresie ćwiczeń piśmiennych uwzględniać próby pisania listów, przewidziane w dotychczasowym programie oddziału VII.

3. *Geografja.*

Oddział III. Pominąć plan szkoły, plan sytuacyjny wsi lub miasta, zapoznanie się z gminą, jako jednostką terytorjalną, z powiatem.

Oddział IV. Wprowadzić na początku kursu: czytanie planu szkoły i planu sytuacyjnego wsi lub miasta, następnie czytanie mapy powiatu i województwa.

Pominąć działy programu:

„Podróż z Polski w kierunku zachodnim". Lądy i wody. Powrót do do punktu wyjścia ze strony przeciwnej. Nazwy lądów i oceanów. Ich położenie w stosunku do naszego kraju. Podróż z Bałtyku wodą, możność objechania ziemi wodą.

— *„Kształt ziemi — kula"*.

4. *Nauka o Polsce współczesnej.*

Oddział VII. Działy I i II programu ulegają skróceniu i otrzymują brzmienie następujące:

I. „Położenie Polski bezwzględne i względne — w stosunku do innych państw. Granice Polski. Obszar Polski w porównaniu z innemi państwami Europy. Ukształtowanie powierzchni i podział na krainy fizyczne. Klimat. Rzeki, jeziora, kanały. Bogactwa mineralne. Główne rodzaje gleb. Świat roślinny i zwierzęcy. Mieszkańcy. Gęstość zaludnienia. Podział administracyjny kraju.

II. Wytwórczość, komunikacja i handel w Polsce.

A. Rolnictwo, sadownictwo, ogrodnictwo. Leśnictwo. Górnictwo.

B. Przemysł domowy. Rzemiosła. Przykłady z najbliższej okolicy.

C. Przemysł fabryczny. Najważniejsze środowiska przemysłu fabrycznego w Polsce.

D. Komunikacja. Drogi najbliższej okolicy i ich związek z innemi. Komunikacja lądowa i rzeczna. Komunikacja morska. Najważniejsze linje kolejowe.

E. Handel. Główne środowiska handlu u nas.

F. Emigracja. Polacy poza granicami Polski i ważniejsze skupienia polskie na obczyźnie".

Przy zapoznawaniu się z wytwórczością nie należy bynajmniej zmierzać do wyczerpania wszystkich jej możliwych rodzajów, ale poprzestać: a) na opracowaniu zjawisk najwybitniejszych i mających największe znaczenie w ogólnej gospodarce kraju, z uwzględnieniem porównań z innemi krajami cywilizowanemi; b) na bliższem omówieniu i zbadaniu tych gatunków wytwórczości, które odgrywają wydatniejszą rolę w najbliższej okolicy, z zastanowieniem się również nad mniejszem lub większem ich

znaczeniem w ogólnym dorobku. Przy rozważaniu zarówno wytwórczości, jak komunikacji i wymiany produktów, należy wiązać należycie znaczenie ważniejszych punktów i środowisk z ich położeniem geograficznem, dbać o rozumienie i stosowanie map, wykresów, rozkładów, a ograniczyć jak najbardziej materjał pamięciowy.

Opracowanie działu III dostosować należy do zmniejszonej liczby godzin w sposób następujący:

W szkole wiejskiej omówić należy szczegółowiej tylko gminę wiejską, w szkole miejskiej — tylko miejską.

Z ustępu, dotyczącego samorządu powiatowego, skreślić: „Przedsiębiorstwa samorządowe, podnoszące dobrobyt i kulturę powiatu. Przykłady i wzory urządzeń najlepszych", jako punkty osobne, i poprzestać jedynie na takich wzmiankach z tego zakresu, które okażą się niezbędnemi do skonkretyzowania i zobrazowania punktu: „Zakres spraw, należących do samorządu powiatowego".

Dalej ulega skreśleniu punkt: „Zadanie samorządu i rola każdego obywatela", jako wyodrębnione zagadnienie ogólne, gdyż wystarczy omówienie tej sprawy przy zapoznawaniu się z każdym z rozważanych rodzajów samorządu zosobna.

Z ustępu, zaczynającego się od słów: „Jedność wewnętrzna państwa", opuścić należy: „Urzędy. Sieć administracyjną". Wystarczy krótka wzmianka o roli wojewodów i starostów, związana z odwołaniem się do poznanego już poprzednio podziału administracyjnego kraju.

Przy omawianiu działalności sądów nie można się wdawać w szczegóły, np. bliższe określanie roli różnych instancyj i t. p.

Rozpatrzenie organizacji szkolnictwa winno mieć cel ściśle praktyczny: poinformowanie młodzieży o możliwych drogach dalszego kształcenia się.

Skreślić ustęp:

„Troska państwa o wyżywienie obywateli. Działalność gospodarcza państwa".

Sprawie opieki Państwa nad obywatelami polskimi zagranicą poświęcić należy jedynie krótką wzmiankę o znaczeniu praktycznem.

Co się tyczy zrzeszeń społecznych, wystarczą wiadomości o ważniejszych zrzeszeniach, **działających na najbliższym obszarze**, i zużytkowanie tych przykładów do uświadomienia wagi samodzielnej twórczości społecznej, nie należy zaś dążyć do żadnej wyczerpującej i szczegółowej klasyfikacji oraz przeglądu możliwych spółek i stowarzyszeń. Wobec tego obecna redakcja odpowiedniego ustępu programu nie obowiązuje.

Wreszcie opuścić należy sześć ustępów końcowych programu (od słów „Bogactwo mowy polskiej").

5. *Nauka o przyrodzie.*

Oddział III. Pominąć punkty 7—10, 17, 21—23, dwa ostatnie zdania p. 24, dwa ostatnie zdania p. 36, pp. 37—40 programu szczegółowego. P. 16 umieścić między p. 6 a 11.

Oddział IV. Pominąć pp. 10—13; pp. 14—18 zastąpić opracowaniem w sposób, dostosowany do niego starszego wieku dzieci, wiadomości z zakresu przyrody martwej z kursu oddziału III, przeważnie pominiętych w tym oddziale w roku szkolnym 1929/30 (pp. 7—10, 17, 18, częściowo 19, 21—24 dotychczasowego programu oddziału III). Dalej pominąć punkty 21, 23 — 28, poza tem wskazane poniżej punkty programu ulegają skróceniu i otrzymują brzmienie następujące:

„20. Rośliny wiosenne: złoć, pierwiosnek, zawilec, sasanka, jaskier, rzeżucha; podobieństwo i różnice ich kwiatów".

„30. Kilka pospolitych roślin polnych i łąkowych, np. tasznik, jaskółcze ziele, powój, pięciornik, dzwonki".

„31. Zaznajomienie się z pospolitemi owadami, np. pszczołą, mrówką, muchą, grabarzem, pasikonikiem, jakimś motylem, np. bielinkiem — bez kolejnego układania w rzędy".

„33. Uzupełnienie i odnawianie zbiorów szkolnych".

Zaniechać należy porządkowania zbiorów według grup systematycznych, jak należało czynić zgodnie z pp. 20, 31 i 33 w ich dawnej redakcji.

Oddział V. Pominąć pp. 2—7, a natomiast opracować pp. 10—13 programu oddziału IV, rozwinąć szerzej p. 8 programu oddziału V. Pp. 10—18 w ich dotychczasowej redakcji zastąpić opracowaniem pp. 14—17 programu oddziału IV oraz wiadomościami o zwierzętach egzotycznych najbardziej charakterystycznych dla typowych krajobrazów biogeograficznych, według planu następującego:

1) **pustynia:** wielbłąd, struś, lew;
2) **lasy pierwotne podzwrotnikowe:** orangutang, tygrys, słoń, papugi, węże jadowite i dusiciele;
3) **Bałtyk:** flondra, mewa, chełbja modra (meduza);
4) **morza ciepłe:** rekin, mątwy, kraby, korale;
5) **tundra:** renifer;
6) **morza polarne:** biały niedźwiedź, foka; wieloryby, pingwiny.

Uwzględnić grupowanie niektórych poznanych zwierząt w rodziny, rodzin w rząd.

Dalej pominąć punkty 21, 22, 25—29. Punkt 33 zmienić na „33. Klasyfikacja roślin nasiennych i ich najważniejsze rodziny", p. 34 na „34. Porządkowanie zielników według poznanych grup systematycznych".

Oddział VI. Rozpocząć, jak w poprzednich latach, kurs fizyki i chemji, przytem przenieść do oddziału VII część chemji, obejmującą co najmniej działy D (węgiel) i E (gleba), oraz magnetyzm i elektryczność.

Oddział VII. Korzystając z 4 godzin w ciągu omawianego roku szkolnego, skończyć kurs fizyki i chemji łącznie z działami, przeniesionemi z oddziału VI.

Przy nauce fizyki i chemji należy zawsze dbać bardziej o możliwie samodzielne zdobywanie, dobre rozumienie i opanowanie wiadomości, niż o ich ilość—przykład programu szczegółowego nie posiada znaczenia wiążącego, nie jest również wyłączone, jeżeli warunki będą do tego zmuszały, pomijanie niektórych drobniejszych szczegółów z „Programu ogólnego".

Na naukę higjeny przeznacza się jedną godzinę tygodniowo w ciągu całego roku szkolnego. Ponieważ w ten sposób ilość czasu, w porównaniu z dawniejszym wymiarem, jest dwa razy zmniejszona, należy poczynić duże skróty przedewszystkiem w zakresie teoretycznych wiadomości z dziedziny anatomji i fizjologji, wogóle zaś nadawać kursowi charakter jak najbardziej poglądowy i praktyczny.

Należy tedy nie opracowywać punktów 1, 2, 4, 7, 10, a takte 13, 14, 15 dotychczasowego programu, jako osobnych całości, i uwzględniać tylko tyle z tematów, objętych temi punktami, ile koniecznie potrzeba w odpowiedniej chwili do wyjaśnienia i najpopularniejszego uzasadnienia wskazań praktycznych, zawartych w innych punktach.

6. Rachunki z geometrją.

Oddział I. Należy pominąć dział F programu rachunków i odpowiedni dział „Miar i wag" (czytanie całkowitych godzin na zegarze, cyfry rzymskie do XII).

Oddział II. W rubryce „Rachunki" skreślić punkt C. 3: „Doliczanie i odliczanie kompleksów...".

Pominąć dział F programu rachunków: „Ćwierć" i t. d. oraz odpowiedni ustęp rubryki „Geometrja": „Podział odcinka na 4 części równe. Kąt, jako obrót" i t. d.

W rubryce „Miary i wagi" skreślić na str. 4 „Zegar, pełne dziesiątki minut", natomiast na str. 5 po słowach „Godzina, minuty, czas na zegarze" dopisać: „Cyfry rzymskie do XII. Rok, kwartał, miesiąc, tydzień". Skreślić cały dalszy materjał w tej rubryce, pozostawiając jedynie „Litr (kwarta), 1/2 litra".

Oddział III. W rubryce „Rachunki" punkt D. 2. a) „Odliczanie kompleksami jak w oddz. II (C. 3)" zmienić na: „Dzielenie przez 10, 5, 2, 4, 8, 3, 6, 9, 7".

W dziale E po tytule „Działania na ułamkach" dopisać: z „mianownikami 2, 4, 3, 6, 12".

Pominąć punkt E. 3: „Część części, połowa połowy i t. p.".

W rubryce „Geometrja":

„ Trójkąt — pole trójkąta. Pomiar pól figur prostokreślnych"

zmienić na:

„Opracowanie pola kwadratu i prostokąta"; dalszy tekst „mierzenie powierzchni" i t. d. — bez zmiany.

Pominąć „Kątomierz" i „Stopień", wprowadzić „Kąt prosty, ostry i rozwarty".

Pominąć końcowy dział programu geometrji: „Objętość i powierzchnia prostopadłościanów i graniastosłupów o wielobocznej podstawie".

Oddział IV. Zmiany w rubryce „Rachunki":

W tytule działu A dopisać: „oraz rozszerzenie zakresu liczb do 10.000".

W tytule działu B dopisać: „na liczbach w zakresie do 10.000".

W dziale C po słowach „Rozszerzenie zakresu liczb poza liczby czterocyfrowe" dopisać „i ugruntowanie metod działań piśmiennych na liczbach w rozszerzonym zakresie".

W tytule działu D skreślić „4".

W dziale D skreślić punkty 3 i 4 („Mnożenie" i „Dzielenie").

Dział E ulega zmianie na:

„E. 1. Powtórzenie wiadomości o ułamkach zwyczajnych z kursu roku ubiegłego z uwzględnieniem rachunku pamięciowego. Ćwiczenia i zadania.
2. Wprowadzenie pojęcia procentu. Obliczanie procentów danej liczby całkowitej".

W rubryce „Geometrja" przenieść na pierwsze miejsce „Pojęcie o stosunku dwu odcinków" i dopisać: „Skala 1 : 10, 1 : 100. Plan sytuacyjny.

Zamiast słów:

„Powtórzenie pomiaru pól i objętości"

wpisać:

„Powtórzenie pomiaru pola kwadratu i prostokąta oraz pomiaru objętości sześcianu, prostopadłościanu, graniastosłupa kwadratowego".

Obok słów „Rozszerzenie zakresu liczb"... (umieszczonych w dziale C programu rachunków) wpisać w rubryce „Geometrja": „Trójkąt. Kąty w trójkącie. Kątomierz. Wielokąty. Podział wielokąta na trójkąty. Pole trójkąta i wielokąta. Powierzchnia graniastosłupów o wielobocznej podstawie".

Skreślić ostatni dział programu geometrji, umieszczony obok działu E programu rachunków.

W rubryce „Miary i wagi" zamiast słów:

„Miary: włóka, pręt, a, ha"

wpisać:

„Miary gruntowe: m^2, ar, ha, pręt kw., morg, włóka".

Oddział V. W programie rachunków do punktu A. 3: „Powtórzenie działań na ułamkach zwyczajnych w zakresie, określonym przez programy poprzednich oddziałów" dopisać „oraz systematyczne opracowanie czterech działań na ułamkach".

Cały dział B (Liczby ogólne) — pominąć.

W programie geometrji pominąć działy E, G, H natomiast dołączyć dział „Przemiana powierzchni figur płaskich, figury równe przez rozkład".

Oddział VI. W programie rachunków dział A otrzymuje tytuł „Liczby ogólne“ i redakcję następującą:

„1. a) Liczby ogólne i wyrażenia algebraiczne, otrzymane przez uogólnienie znanych już uczniom i przez nich rozwiązywanych zagadnień.
   b) Oznaczanie wartości liczbowej najprostszych wzorów.
   c) Używanie nawiasów.
2. Powtórzenie zasadniczych własności działań przy użyciu liczb ogólnych.
3. Wyrazy podobne, redukcja. Dodawanie sumy i różnicy. Odejmowanie sumy i różnicy. Mnożenie sumy i różnicy przez liczbę. Wyniesienie wspólnego czynnika poza nawias.
4. Wartość liczbowa wzorów, dobranych w ten sposób, aby oznaczanie tej wartości stanowiło powtórzenie i zastosowanie poprzednich wartości”.

W dziale B „Diagramy (wykresy)” usunąć punkty 2 i 3, zachowując jedynie „Pojęcie proporcjonalności”, oraz dopisać: „Rozwiązywanie zagadnień na wielkości wprost i odwrotnie proporcjonalne”.

Cały dział C (Liczby względne) — usunąć.

Program geometrji dla oddziału VI otrzymuje brzmienie następujące:
„A. Przemiana powierzchni figur płaskich; figury równe przez rozkład.
B. Siatka i model graniastosłupa prostego o wielokątnej podstawie.
C. Wielokąty foremne, kreślenie, symetrja. Graniastosłup prosty o podstawie foremnej.
D. Siatka i model prostego walca. Wyprostowanie okręgu koła. Pole koła. Powierzchnia i objętość prostego walca. Kula; wzory na powierzchnię i objętość kuli.
E. Siatka i model ostrosłupa o podstawie trójkątnej i wielokątnej. Ostrosłup o podstawie foremnej i równych krawędziach bocznych (model i siatka).
F. Siatka i model prostego stożka.
G. Pomiar pól, powierzchni i objętości z uwzględnieniem skali”.

Oddział VII. W dziale B programu rachunków tytuł otrzymuje redakcję: „Najprostsze równania stopnia pierwszego z dwiema niewiadomemi”. W punkcie 1 tego działu zmienić „Ogólne metody” na „Jedna z metod”, skreślić punkt 3.

Wprowadzić nowy dział:

„C. Powtórzenie pojęcia procentu. % od kapitału. Kasy oszczędności (wkłady)”.

Usunąć działy: dawny C (Diagramy funkcji $x=y^2$) i D (Równania stopnia drugiego) programu rachunków.

W dziale E dopisać: „z naciskiem na działania na ułamkach zwyczajnych i dziesiętnych”.

W programie „A“ geometrji sformułować dział A w sposób następujący:

„1. Pojęcie o pomiarze na gruncie, zdejmowanie sytuacyjnego planu obejścia szkolnego. Czytanie planów, obliczanie powierzchni parcel według planu i skali.

2. Pojęcie o rzutach cechowanych i warstwicach. Sporządzanie profilów według mapy hypsometrycznej".

W programie geometrji „B" usunąć dział C „Przekroje brył" i t. d., natomiast na końcu działu E „Model techniczny (szafa, stół i t. p.) w trzech rzutach"—dopisać: „Użycie przekrojów dla podania szczegółów".

Usunąć końcowy dział F programu „B" geometrji.

Dołączyć do programu „B" dział C programu „A": „Obliczanie ciężaru przedmiotów" i t. d.

7. *Roboty ręczne.*

Oddział V. **Chłopcy.** Liczba wykonanych robót i stopień ich trudności, osiągany z końcem roku szkolnego, muszą być dostosowywane do zmniejszonej liczby godzin.

Dziewczęta. Obie godziny należy poświęcić na roboty kobiece według dotychczasowego programu.

Dodatek do działu I A.

Uwaga w sprawie uwzględnienia wskazanych zmian w szkołach powszechnych niżej zorganizowanych w r. 1930/31.

Przy stosowaniu w roku szkolnym 1930/31 programu dla szkoły siedmioklasowej zgodnie z zasadami, ustalonemi w tym zakresie, i w ustalonych granicach, w szkołach niżej zorganizowanych, należy brać ten program w postaci, zmienionej według niniejszej instrukcji. Nie należy jednak stosować w szkołach dwuklasowych i jednoklasowych redukcji w programie geografji dla oddziału IV, wskazanej w punkcie I A 3. Podobnież w programie rachunków dla oddziału IV szkoły jednoklasowej należy pozostawić punkty D 3 i D 4 w dawnej redakcji. Poza tem, ze względu na niezmienioną dotychczas liczbę godzin w szkołach trzy-, cztero-, pięcio- i sześcioklasowych nie obowiązuje jednak wskazane przesunięcie materjału z fizyki i chemji z oddziału VI do VII. W celu uniknięcia nieporozumień zaznacza się również, że w oddziale III szkół trzy- i czteroklasowych polecony dotychczas sposób redukcji materjału z nauki o przyrodzie*) należy zastąpić sposobem, wskazanym obecnie w ustępie pierwszym punktu I A 5 dla szkół siedmioklasowych, łącznie w miarę potrzeby z dalszemi skrótami, polegającemi na pomijaniu szczegółów mniej ważnych, oraz, że w oddziale IV tych szkół ustalić należy takie same redukcje, jak w szkole siedmioklasowej (p. I A 5, część dotycząca oddziału IV).

Oddziały III, IV i V szkoły dwuklasowej oraz III i IV szkoły jednoklasowej mają się uczyć nauki o przyrodzie, a oddział V szkoły dwuklasowej również rachunków z geometrją—według programów dotychczasowych dla tych szkół.

---

*) Str. 78 i 79 wydania programu z r. 1928.

B. Gimnazjum niższe.

1. *Język nowożytny obcy.*

Klasa I. Materjał gramatyczny, przeznaczony według programu dotychczasowego dla klasy II, należy rozłożyć w taki sposób, aby opanować go, łącznie z niewielkiem rozszerzeniem, związanem z rozwojem lektury, stopniowo w ciągu 2 lat w klasie I (przy 5 godzinach tygodniowo) i klasie II (przy 3 godzinach tygodniowo). W tych warunkach — w porównaniu z dawniejszym rozkładem pracy — należy dochodzić do furmułowania prawideł gramatycznych powolniej i na tle większej liczby przykładów i ćwiczeń, stosować większą ilość ćwiczeń w mówieniu, ograniczyć liczbę słów, zdobywanych na jednej lekcji, ale mocniej je utrwalać.

Klasa II. Należy doprowadzić do końca opracowanie materjału gramatycznego, przeznaczonego według programu dotychczasowego dla klasy II, z zastosowaniem takich samych uwag metodycznych, jak powyżej. Po zużytkowaniu materjału do lektury z podręcznika, używanego w klasie I, należy czerpać ten materjał z podręcznika do klasy III, z uwzględnieniem odpowiedniego rozszerzania wiadomości gramatycznych.

Klasa III. Należy do przejścia całego materjału gramatycznego, wskazanego w dotychczasowym programie klasy III w razie jednak braku czasu można przenieść do klasy IV wiadomości, dotyczące trybu warunkowego i trybu łączącego.

2. *Historja.*

Klasa I. Należy przejść z odpowiedniemi pominięciami i skrótami w porównaniu z dawniejszym sposobem wypełniania ram programowych szereg obrazów dziejowych do Stefana Batorego (włącznie). Aby to uskutecznić przy zastosowaniu podanego przykładu rozwinięcia programu, należy usunąć z kursu klasy I punkty: 13, 26, 28, 33, z kursu klasy II punkty: 3, 4, 7, 8. 11, 13, 16, połączyć w jedną lekcję w kursie klasy punkty 2 i 3, tak samo 6 i 7, 33 i 35.

Klasa II. Należy przejść od Zygmunta III (włącznie) do końca kursu historji. Aby to umożliwić, należy przy zastosowaniu podanego przykładu, rozwinięcia usunąć z kursu klasy II punkty: 22, 23, 32, 33, 35, 39, 44, z kursu klasy III punkty: 1, 4, 5, 10, 12. 17, 18, 21, 27, 28, 29, 30, 34, 35, 38, 39, 40, 41, 47, ponadto połączyć w kursie klasy II punkty: 24 z 25 i 26, 28 z 29 30, 40 i 41, 45 z 46, w kursie klasy III: 19 z 20, 31 z 32, 36 z 37, 44 z 45, 48 z 49 i 50. Punkt, stanowiący połączenie pp.: 48, 49 i 50, zatytułować należy „Prawo i obowiązki obywatela Polaka według Ustawy Konstytucyjnej z dnia 17 marca 1921 roku".

3. *Geografja.*

Klasa I. Należy ograniczyć wstępne zapoznanie z planem i mapą (więc stosować mniejszą, niż przy dawnym wymiarze czasu, ilość ćwiczeń, omówień i t. d.), zwłaszcza w tych szkołach, w których znaczna większość dzieci, zaczynając naukę po przerobieniu tego działu w oddziałach III i IV

szkoły powszechnej, może poprzestać na znacznie zwięźlejszem jego powtórzeniu i usestymatyzowaniu.

To samo się stosuje do znajomości najelementarniejszych pojęć i terminów geograficznych. Opuścić dział 3 programu „Ogólny przegląd mapy politycznej Europy w celu zorjentowania uczniów w stosunku Polski do Państw Europejskich".

Klasa II. Opuścić z działu 5-go programu: „Człowiek — życie gospodarcze i kulturalne".

Zarówno w klasie I jak II, nie krępując się przykładem rozwinięcia, nie posiadającym charakteru obowiązkowego, nauczyciel powinien pomijać mniej istotne szczegóły, aby mieć czas na pogłębienie rzeczy najważniejszych, oraz organizować tak naukę, aby młodzież zdobywała możliwie najwięcej pojęć, wiadomości i metod pracy na wycieczkach i na tle własnych pomiarów i obserwacyj.

Klasa III. W zakresie geografji krajów pozaeuropejskich należy poprzestać tylko na charakterystyce całych części świata i osobnem rozważaniu — bez dążenia do jakiegokolwiek wyczerpania tematu—jedynie krain najwybitniejszych pod względem przyrodniczym lub kulturalnym. Z Europy należy omówić szczegółowiej tylko państwa, sąsiadujące Polską, następnie Francję i Anglję, jako potęgi kolonjalne, Włochy zaś i Grecję ze względu na naukę historji w klasie VI—inne państwa mniej szczegółowo, ze zwróceniem uwagi tylko na rzeczy najcharakterystyczniejsze bądź pod względem przyrodniczym (lodowce — Szwajcarja, fiordy — Norwegja i t. p.), bądź pod względem kulturalnym.

Godziny, zaoszczędzone w ten sposób należy przeznaczyć na ćwiczenia kartograficzne. Stosunek do szczegółów i sprawa organizacji nauki — jak wyżej.

4. Nauka o przyrodzie.

Metoda nauczania pozostaje bez zmiany, a więc w szczególności, mimo usunięcia osobnych godzin, przeznaczonych dawniej na wycieczki, należy uczyć nauki o przyrodzie żyw... w dalszym ciągu nietylko w klasie i w pracowni, lecz w miarę możności, w ogrodach szkolnych, ogrodach centralnych, a także na wycieczkach.

Klasa II. Należy przeznaczyć cały rok na naukę o przyrodzie żywej, a więc nie stosować w żadnym razie rozkładu pracy, przewidzianego w tak zwanym programie A. Z dawnego programu B należy pominąć „Biologiczne odmiany pędu i liści", „Urządzenia ułatwiające krzyżowanie przy opylaniu (różnosłupkowość, przedprątność, rozdzielnopłciowość, dwupienność)", „Wytworzenie pojęcia owocolistka i kwiatu — jako zmienionego pędu. Wprowadzenie w systematykę roślin kwiatowych", a poza tem skrócić kurs odpowiednio do zmniejszonej liczby godzin zapomocą zmniejszenia liczby przykładów obserwacyj i ćwiczeń. Podany przykład rozwinięcia (str. 31—44 wydania programu z r. 1927) nie może być stosowane w danych warunkach, gdyż zawiera zbyt wiele ćwiczeń i przykładów; można go uważać tylko za ilustrację właściwej metody.

Klasa III. Nie należy jeszcze rozpoczynać w roku szkolnym 1930/31 nauki higjeny. Należy tedy przeznaczyć wskazane 5 godzin tylko na fizykę i chemję, przytem nauczyciel, nie odstępując od obowiązującego „rozkładu materjału", opuści w rozwinięciu tego materjału niektóre szczegóły mniej ważne z dawniej uwzględnianych. Na ćwiczenia należy przeznaczyć przeciętnie 4 godziny tygodniowo, na lekcje w klasie — 1.

5. *Rachunki z geometrją.*

Klasa I. Program obowiązujący (str. 30 wydania z r. 1927) nie ulega zmianie; zmniejszenie liczby godzin odbije się tylko, jak w poprzednim roku szkolnym, na szczegółach rozwinięcia i liczbie ćwiczeń.

6. *Rysunek.*

Klasa I. Uprawiać należy wszystkie działy pracy, wskazane w programie, ze względu jednak na rozporządzenie mniejszą, niż dawniej, liczbę godzin, nauczyciel winien pominąć ćwiczenia trudniejsze.

7. *Roboty ręczne.*

Klasa I. Zakres zasadniczy ćwiczeń — według programu dotychczasowego.

Klasa II. **Chłopcy.** Wobec zwiększenia liczby godzin należy wyczerpać program dotychczasowy, oraz wprowadzić trudniejsze roboty introligatorskie w zakresie, stosowanym dawniej przy wyborze tego działu w klasie III.

Dziewczęta. 2 godziny tygodniowo należy poświęcić na szycie według dotychczasowego programu klasy III, 2 — na roboty, wskazane w programie klasy II.

Klasa III. **Chłopcy.** Jeżeli szkoła posiada warsztaciki stolarskie i odpowiedni komplet narzędzi, to na początku roku szkolnego przez kwartał należy stosować dotychczasowy program C (slöjd nożykowy i piłkowy), a następnie program A (początki robót z drzewa, prowadzonych sposobem stolarskim). Tę kombinację należy uważać za podstawową. Jeżeli brak warsztacików i kompletu narzędzi do robót stolarskich, to można prowadzić w rozszerzonym odpowiednio zakresie bądź introligatorstwo, bądź slöjd nożykowy i piłkowy.

Dziewczęta. 2 godziny tygodniowo należy przeznaczyć na szycie według dotychczasowego programu, 2 — na jeden z działów A, B lub C, przewidzianych w programie dla chłopców.

II. GIMNAZJUM WYŻSZE.

A. Wydział matematyczno-przyrodniczy.

1. *Język Polski.*

Klasa V. Pominąć informację o piśmiennictwie w Polsce od jego początków do wystąpienia Reja, skreślić z działu lektury podstawowej,

ale uwzględnić w dziale lektury uzupełniającej „Odysseę", łącznie z tem ograniczyć stosownie do potrzeby wybór innych utworów, czytanych w charakterze lektury uzupełniającej.

Klasa VI. Wprowadzić krótką informację o piśmiennictwie w Polsce od jego początków do Reja włącznie, z rozbiorem kilku wybranych urywków. W dziale lektury podstawowej należy ograniczyć wybór psalmów w przekładzie Kochanowskiego, skreślić „Muzę", z „Trenów" wziąć tylko wybór (cztery—pięć), z utworów Krasickiego opracować jedną satyrę i kilka bajek, z twórczości Mickiewicza skreślić „Konrada Wallenroda" i „Farysa". Lekturę uzupełniającą odpowiednio ograniczyć.

Klasa VII. Dział lektury podstawowej zacząć od „Konrada Wallenroda" i „Farysa", nie uwzględniać w tym dziale „Ksiąg narodu", zachowując jednak wybór z „Ksiąg pielgrzymstwa", pominąć „Kordjana".

Klasa VIII. Z działu lektury podstawowej usunąć „Przedświt" i „Psalm dobrej woli", zamiast wyboru liryk Asnyka ze szczególnem uwzględnieniem cyklów „W Tatrach" i „Nad głębiami" wprowadzić do tegoż działu: **wybór utworów lirycznych Asnyka, Konopnickiej, Tetmajera, Wyspiańskiego, Kasprowicza.**

2. *Historja.*

Klasa IV. Należy zwięźlej, niż przy dawnym wymiarze czasu, ująć kulturę pierwotną, cywilizację starożytnego Egiptu, Babilonu i Asyrji, rolę Fenicji, Arjów Wschodu, cechy charakterystyczne cywilizacji starożytnego Wschodu, kulturę Grecji w okresie miceńskim i homerowym, wreszcie polityczne przewroty rzeczypospolitej rzymskiej. W tych warunkach podany przykład rozwinięcia można stosować tylko z wydatnemi skrótami.

Klasa V. Ująć zwięźlej prehistorję Polski, znacznie skrócić dział: „Rozbicie polityczne Polski w czasie walk cesarstwa z papiestwem", zwięźlej ująć schizmę zachodnią i udział Polski w ruchu soborowym.

Klasa VI. Należy ograniczyć się do rzeczy najistotniejszych, zwłaszcza w zakresie działów: „Ustalenie się stosunków religijnych w Europie i Polsce", „Polska w czasie przewagi Francji na zachodzie a Turków na wschodzie" i „Równowaga Europy w oparciu o militaryzm absolutnych monarchij a anarchja możnowładcza w Polsce". „Wielkie odkrycia geograficzne" omawiać należy przedewszystkiem przy nauce geografji.

Klasa VII. Przejść mniej szczegółowo działy: „Czasy Królestwa Polskiego Kongresowego i Wielkiej Emigracji", „Walki narodów o samodzielność i jedność narodową", „Okres zbrojnego pokoju".

3. *Geografja.*

Klasa V. Obowiązuje w roku szkolnym 1930-31 redakcja programu dla klas V wydziału **humanistycznego** (Program Gimnazjum Państwo-

wego. Wydział Humanistyczny. Wydanie czwarte. Warszawa — 1928, str. 86—91).

Klasa VI. Należy przejść geografję lądów i mórz pozaeuropejskich według programu następującego:

A. Część ogólna

1. Historyczny rzut oka na rozszerzanie się horyzontu geograficznego ludzkości w ciągu wieków. Pobudki idealne i materjalne odkryć i badań geograficznych.

2. Wielkość kuli ziemskiej i poszczególnych lądów i mórz. Przewodnie rysy rzeźby poziomej i pionowej lądów pozaeuropejskich; rozmieszczenie gleb, główne ośrodki górniczych bogact przyrodzonych; hydrografja, klimat i biosfera w zasadniczym układzie.

3. Wpływ powyższych czynników na rozwój życia ludzkiego. Wpływ człowieka na kształtowanie się krajobrazu kulturalnego. Stopnie kultury życiowej. Jednostka i grupa społeczna. Nomadyzm, osadnictwo, granice, ekumenty. Typy osadnicze. Gęstość zaludnienia.

4. Wpływ bogactw przyrodzonych na formy życiowe ludzkości. Przewodnie zagadnienia geografji gospodarczej i politycznej. Państwo. Problem kolonij z punktu widzenia gospodarczego i geopolitycznego.

5. Główne linje i węzły komunikacyjnej sieci świata—lądowej, wodnej i powietrznej. Przegląd mapy gospodarczo-politycznej świata.

6. Geografja ras. Przewodnie cechy geografji kultury obszarów pozaeuropejskich, religje, formy zwyczajowe i obyczajowe życia ludów, stopień oświaty, ogólny rzut oka na rozwój kultury duchowej, odzwierciadlającej się w nauce, sztuce i stanie moralnym społeczeństw w pozaeuropejskich.

B. Część szczegółowa:

1. **Ameryka**: Stany Zjednoczone, Meksyk, Brazylja, Argentyna.
Rzut oka na inne republiki.

2. **Mocarstwo kolonjalne W. Brytanji.**
Rzut oka na całość i poszczególne obszary; mniejsze protektoraty i posiadłości angielskie i ich gospodarczo-polityczne znaczenie. Kanada. Australja.
Angielskie Dominjum Afryki.
Indje.

3. Chiny, Japonja. Azjatyckie obszary Z. S. R. R. Francuskie kolonje i protektoraty w Azji.

4. Kolonje włoskie i francuskie w Afryce.
Inne kolonje europejskie na terytorjum Afryki i Azji.

5. Rzut oka na pozostałe wolne państwa pozaeuropejskie.

6. Oceany — ich fizjografja; znaczenie morza dla ludzkości głównie jako podstawowego obszaru komunikacyj wodnych. Geografja Oceanu Wielkiego, Atlantyckiego i Indyjskiego.

Uwaga. Całość pracy wspólnej nauczyciela i młodzieży winna nosić cechy **ćwiczeń geograficznych**, opartych na dostępnym materjale kartograficznym i statystycznym, oraz odpowiedniej literaturze geograficznej. Chodzi o to, aby młodzież **przyswoiła sobie metodę interpretacji treści map fizjograficznych, gospodarczych czy politycznych, oraz materjałów statystycznych** i umiała na ich podstawie dochodzić do właściwych sądów bądź o genezie, bądź o związkach zależności między zjawiskami współczesnemi.

4. *Nauka o Polsce współczesnej.*

Klasa VIII. Przykłady rozwinięcia zarówno części I, jak części II programu należy uważać w danych warunkach za maksymalne i wybrać z nich rzeczy najbardziej istotne i ważne, z uwzględnieniem poziomu i przygotowania klasy.

Na każdą z tych części należy poświęcić połowę rozporządzalnego czasu, przytem najkorzystniejsze będzie przeznaczenie na I (geografja Polski ze szczególnem uwzględnieniem stosunków gospodarczych) — wszystkich 3 godzin w pierwszem półroczu, na II (zagadnienia polityczno-obywatelskie) — wszystkich 3 godzin w drugiem półroczu.

5. *Przyrodoznawstwo.*

Klasa IV. Przy zastosowaniu podanego przykładu rozwinięcia można opracować z glonów tylko jednokomórkowe, inne zagadnienia, wskazane w drugim ustępie punktu 2 działu A, ująć w postaci jednej pogadanki.

Przy przeglądzie porównawczym roślin zielonych można opracować obszerniej tylko dwie z roślin, wskazanych w punkcie 2 działu B przykładu rozwinięcia, inne zaś rozpatrywać tylko dla porównania między sobą.

Na ćwiczenia przeznaczyć należy przeciętnie połowę czasu, t.j. 1 godzinę tygodniowo, przytem jest pożądane stałe lub przygodne łączenie tych godzin po dwie w jedną całość.

Klasy V—VII. W klasie V na ćwiczenia przeznaczyć należy 1—2 godzin tygodniowo, zależnie od warunków, w klasie VI — przeciętnie 1 godzinę tygodniowo, w klasie VII również 1 godzinę tygodniowo. O ile najbliższa okolica nadaje się do tego, należy prowadzić lekcje geologji jak najczęściej nie w klasie, lecz na odpowiednim terenie; pożądane jest również wyzyskiwanie lub specjalne urządzanie dla celów geologicznych wycieczek dalszych.

6. *Fizyka z kosmografją.*

Klasa IV. Na ćwiczenia przeznaczyć należy 2 godziny tygodniowo.

Klasa VI. (Drugie półrocze).

Ustęp programu:

„Ruch obrotowy ciała sztywnego. Prędkość i przyśpieszenie kątowe. Równania ruchu obrotowego jednostajnego i jednostajnie zmiennego. Prędkość kątowa, jako

wektor. Ruchy precezyjne. Energja kinetyczna ciała obracającego się. Moment bezwładności. Moment siły a moment bezwładności"

należy zmienić na:

„Ruch obrotowy ciała sztywnego. Prędkość kątowa. Energja kinetyczna ciała poruszającego się. Moment bezwładności w związku z energją kinetyczną".

„Wahadło proste i złożone. Wzór na okres wahań"

zmienić na:

„Wahadło proste i złożone. Wzór na okres wahadła prostego".

„Parcie i ciśnienie. Mierzenie i wymiar ciśnienia. Mierzenie i wymiar odkształceń (objętości i postaci). Prawo Hooke'a· Spółczynnik sprężystości. Spółczynnik ściśliwości gazów. Prawo Daltona Dokładne posługiwanie się barometrem (redukcja do 0^0) i manometrem. Baroskop; poprawka przy ważeniu (redukcja do próżni)".

zmienić na:

„Parcie i ciśnienie. Odkształcenie objętości i postaci. Prawo Hooke'a. Ściśliwość gazów. Prawo Daltona. Redukcja wskazań barometru i manometru do 0^0. Baroskop".

„Zderzenia ciał (sprężystych i niesprężystych). Spółczynnik tarcia. Lekkość. Ogólne wiadomości o prądach i wirach. Prawo Torricelli'ego. Ogólne wiadomości o ruchu płynów w rurach (zastosowania)"

zmienić na:

„Spółczynnik tarcia. Lekkość. Opór środowiska. Zasada maszyn latających, cięższych od powietrza. Spadek ciśnienia przy przepływie płynów w rurach".

„Higrometrja"

zmienić na;

„Wilgotność bezwzględna i względna, punkt rosy".

„Mieszaniny, emulsje; roztwory. Dyfuzja; osmoza. Krzepnięcie roztworów"

zmienić na:

„Wzmiaka o mieszaninach, emulsjach, roztworoch. Dyfuzja, osmoza. Krzepnięcie roztrworów (bez uwzględnienia punktu eutektycznego)".

Na ćwiczenia przeznacza się 2 godziny tygodniowo.

Klasa VII.

„Ruch drgający prosty. Prędkość i przyśpieszenie w ruchu harmonicznym. Najprostsze przypadki dodawania ruchów harmonicznych"

zmienić na:

„Ruch drgający prosty. Wzór na wychylenie. Nakładanie się fal (po drganiach poprzecznych i podłużnych".

Skreślić:

„Mechanizm tworzenia się fal głosowych",

„Zasada Dopplera"

„Zasada Dopplera (bez wzorów)".

„Kąt najmniejszego odchylenia w pryzmacie"

zmienić na:

„Doświadczalne stwierdzenie istnienia kąta najmniejszego odchylenia w pryzmacie".

Z nauki o polaryzacji należy pozostawić jedynie wiadomości wstępne, najelementarniejsze, poza tem opuścić „Wiadomości zasadnicze o metodach optycznych wyznaczania temperatury", zagadnienie rozkładu energji w widmie sprowadzić do krótkiej wzmianki.

Na ćwiczenia z fizyki przeznacza się 2 godziny tygodniowo.

Klasa VIII.

„Pole magnetyczne ziemskie: zboczenie i nachylenie. Pojęcie o mierzeniu składowej poziomej magnetyzmu ziemskiego"

zmienić na:

„Pole magnetyczne ziemskie. Elementy magnetyzmu ziemskiego. Mapy magnetyczne".

„Maszyny elektrostatyczne"

zmienić na:

„Pokaz jednej z maszyn indukcyjnych".

W ustępie piątym programu, „Odkrycia Galwaniego i Volty i t. d. skreślić „Zjawisko polaryzacji. Ogniwa z depolaryzatorami".

Skreślić:

„Watmetry".

„Ogniwa i baterje termoelektryczne; zastosowania".

O prądzie trójfazowym zostawić należy tylko wzmiankę; opis dynamomaszyny o prądzie trójfazowym opuścić.

„Motory elektryczne"

zmienić na:

„Zasada działania motorów elektrycznych".

„Cechowanie ampermetru przy pomocy woltametru; kulomb i amper (raz jeszcze)"

zmienić na:

„Określenie ampera na podstawie elektrolizy".

Dalej można pominąć:

„Wiadomości wstępne o sposobach wyznaczania ładunku elektronu".

„Wiadomości ogólne o elektryczności atmosferycznej".

Co się tyczy ciał promieniotwórczych, uwzględnić należy jedynie wiadomości najbardziej zasadnicze.

Na ćwiczenia przeznacza się 2 godziny tygodniowo. Poza tem, zwłaszcza w klasie VIII, poświęcić należy część czasu na rozwiązywaniu zadań

7. *Chemja.*

Klasa V. „Wiadomości wstępne" należy ująć jak najzwięźlej i pojęcia ogólne, wskazane w tym dziale programu, wprowadzać, rozwijać i pogłębiać w miarę możności stopniowo w toku dalszej nauki na tle materjału faktycznego, podanego w następnych działach.

W ustępie pierwszym działu „Niemetale" skreślić:

„(kataliza). Odwracalność reakcji".

W dziale „Chlorowce" skreślić „Wiązania atomowe",

zmienić:

„Krótki zarys tlenowych związków chloru"

na „Chloran potasu i kwas chlorowy"

„Określenie chemiczne i fizyko-chemiczne kwasów, zasad i soli"
zmienić na:
„Określenie chemiczne kwasów, zasad i soli".
Skreślić:
„Pojęcie o teorji jonów".
„Fakrykacja kwasu siarkowego"
zmienić na:
„Fabrykacja kwasu siarkowego sposobem kontaktowym".
Skreślić w dalszym ciągu:
„Pojęcie o innych tlenowcach".
Co do kwasu azotowego,
„Techniczne sposoby jego otrzymywania"
zmienić na:
„Sposób jego otrzymywania z powietrza (ogólne pojęcie). Saletry".
Punkt
„Tlenki azotowe"
zmienić na:
„Tlenki azotowe (doświadczalnie tylko tlenek i dwutlenek azotu; o pozostałych wzmianka)"
„Fosfor, fosforjak, chlorki fosforu, kwas fosforowy"
zmienić na:
„Fosfor, kwas fosforowy, wzmianka o nawozacy fosforowych".
Skreślić:
„Znaczenie fosforu w przyrodzie. Zastosowanie fosforu".
„Soda, jej fabrykacja"
zmienić na „Soda, jej fakrykacja sposobem Solvay'a".
Skreślić „Cyjan".
Pominąć monograficzne omówienie arsenu, boru, baru i manganu.

Na ćwiczenia przeznacza się 2 godziny tygodniowo.

Klasa VI. (Pierwsze półrocze).
Pominąć węglowodory nienasycone.
Skreślić:
„Chlorowcopochodne węglowodorów", „Podział alkoholi na trzy grupy: pierwszo, drugo i trzeciorzędne".
„Pojęcie o aldehydach i ketonach"
zmienić na:
„Pojęcie o aldehydach".
Poprawić dalej wśród nazw kwasów „siarkowy" na „stearowy".
„Estry. Szybkość reakcji, reakcje odwracalne. Tłuszcze. Mydło. Węglowodany. Glukoza. Sacharoza. Cukrownictwo. Mączka"
zmienić na:
„Estry. Tłuszcze. Mydło. Pojęcie o technologji mydła i świec. Glukoza. Sacharoza. Skrobia i jej hydroliza".
Skreślić:
„Sulfonowanie, nitrowanie i chlorowanie związków aromatycznych. Kwas benzoesowy".

Na ćwiczenia przeznacza się 2 godziny tygodniowo.

8. *Matematyka.*

Klasa V. Usunąć z programu geometrji:

„Twierdzenie Desargues'a dla trójkątów o bokach odpowiednio równoległych.

4. Proporcjonalność odcinków (metodą geometryczną). Dowód istnienia odcinków niespółmiernych. Twierdzenie Talesa dla odcinków spółmiernych. Definicja odcinków proporcjonalnych jako odcinków, wyznaczonych na ramionach kąta przez pęk prostych równoległych. Własności proporcji między odcinkami. Proporcjonalność odcinków, zawartych między płaszczyznami równoległemi".

Dodać do działu 3: „Symetrja względem płaszczyzny".

Klasa VI. Dział 2 programu algebry zmienić na:

„2. Rozwiązywanie analityczne układów dwu równań: 1-go i 2-go stopnia, oraz łatwych układów równań stopnia 2-go z dwiema niewiadomemi; przykłady najprostsze rozwiązania graficznego. Równanie dwukwadratowe. Łatwe równania niewymierne, ich rozwiązywanie, wykresy i dyskusja".

Usunąć „Kres górny błędu, popełnianego w rachunku logarytmami".

Działy 1 i 2 programu geometrji należy zastąpić tekstem następującym:

„1. Mierzenie. Wspólna miara odcinków, dowód istnienia odcinków niespółmiernych. Mierzenie odcinków i kątów, łącznie z powtórzeniem, uzupełnieniem i pogłębieniem **wiadomości o liczbach rzeczywistych.**

2. Proporcjonalność odcinków. Definicja miarowa proporcjonalności. Twierdzenie Talesa. Proporcjonalność odcinków, zawartych między płaszczyznami równoległemi. Własność dwusiecznej kąta wewnętrznego i zewnętrznego w trójkącie. Jednokładność figur płaskich. Rozwiązywanie zadań konstrukcyjnych metodą przekształcenia jednokładnego. Pojęcie o jednokładności figur trójwymiarowych. Podobieństwo trójkątów i wielokątów. Zastosowanie podobieństwa do trójkąta prostokątnego; związki miarowe, dotyczące cięciw, siecznych i stycznych koła; twierdzenie Pitagorasa i jego ugólnienie. Zastosowania do wielokątów foremnych".

Klasa VIII.

Skreślić z działu 3 programu:

„zastosowanie indukcji do ustalenia twierdzenia o tożsamości wielomianów; dzielenie wielomianu przez wielomian (jednoznaczność dzielenia); podzielność wielomianu zmiennej x przez x + a".

9. *Roboty ręczne.*

Klasa V. **Chłopcy.** Roboty z drutu i blachy. Obróbka szkła, w szczególności łączenie szkła ze szkłem, z drzewem i metalem.

Dziewczęta. Szycie, haf, krój.
albo introligatorstwo,
albo roboty drzewne piłkowe i początki obrabiania drutu, blachy i szkła*).

Klasa VI. **Chłopcy.** Zaznajomienie z podstawowemi sposobami ślusarskiego obrabiania żelaza, oraz z głównemi własnościami stali i żelaza, ze szczególnem zwróceniem uwagi na wyroby z tak zwanego płaskiego żelaza (walcówki) o przekroju (10 x 2) mm^2 i z zastosowaniem tokarek i wiertarek o popędzie nożnym lub elektrycznym.

Jeżeli miejscowe warunki nie pozwalają na tę technikę, można rozwijać w dalszym ciągu roboty, wskazane dla klasy V.

Dziewczęta. Szycie, haft, krój,
albo introligatorstwo,
albo w dalszym ciągu roboty drzewne, piłkowe i roboty z drutu, blachy i szkła, jeżeli ten dział był prowadzony w klasie V. Nie wyłącza się również robót drzewnych piłkowych i początków obrabiania drutu, blachy, i szkła wówczas, gdy roboty te nie były prowadzone w klasie V.

B. Wydział humanistyczny.

1. Język polski.

Klasa VII. W dziale lektury podstawowej należy nie uwzględniać „Ksiąg narodu", zachowując jednak wybór z „Ksiąg pielgrzymstwa", pominąć „Kordjana", ustalając wybór z „Beniowskiego", w żadnym razie nie wykraczać poza pieśni I — V, skreślić z działu lektury podstawowej, ale uwzględnić w dziale lektury uzupełniającej „Śluby panieńskie"; wybór innych utworów, czytanych w charakterze lektury uzupełniającej, ograniczyć stosownie do potrzeby.

Klasa VIII. Z działu lektury podstawowej usunąć „Przedświt" i „Psalm dobrej woli" oraz dialog Platona, zamiast wyboru liryk Asnyka ze szczególnem uwzględniem cyklów „W Tatrach" i „Nad głębiami" wprowadzić do tegoż działu: **wybór utworów lirycznych Asnyka, Konopnickiej, Tetmajera, Wyspiańskiego, Kasprowicza.**

2. Język łaciński.

Klasa V. Przy lekturze wypisów pominąć Owidjusza.

Klasa VII. Pominąć urywki z Janickiego, Szymonowicza.

Klasa VIII. Pominąć urywki z Sarbiewskiego i Kochanowskiego.

Punkt 1 b) programu zmienić na:

„b) Wypisy, ułożone z dzieł filozoficznych Cycerona, lub urywki z Roczników Tacyta, zależnie od przygotowania klasy.

---

*). Jak na II kursie seminarjów nauczycielskich (Program Nauki w Państwowych Seminarjach Nauczycielskich — Warszawa 1926, str. 218 i 219).

Przy czytaniu wyjątków z dzieł filozoficznych Cycerona — niezbędne wyjaśnienia z zakresu filozofji greckiej".

3. *Historja.*

Klasa VI. Rozwijanie obowiązującego programu, którego charakter ramowy nie pozwala na żadne skreślenia, należy dostosować do zmniejszonej liczby godzin zapomocą pominięcia mniej ważnych szczegółów, dawniej uwzględnianych.

4. *Geografja.*

Klasa VI. Należy przejść, tak samo jak w klasie VI wydziału matematyczno-przyrodniczego, geografję lądów i mórz pozaeuropejskich według programu, zamieszczonego powyżej w punkcie II A 3 niniejszej instrukcji.

5. *Nauka o Polsce współczesnej.*

Klasa VIII. Jak w wydziale matematyczno-przyrodniczym (II A 4).

6. *Przyrodoznawstwo.*

Klasa IV. Należy uwzględnić **mniejszą liczbę przykładów**, niż przy rozporządzaniu 3 godzinami tygodniowo, ale nie wprowadzać powierzchowności w ich opracowaniu. Dział C przykładu rozwinięcia programu winien zająć nie więcej niż 15 godzin.

Na ćwiczenia przeznaczyć należy przeciętnie 1 godzinę tygodniowo, przytem jest pożądane stałe lub przygodne łączenie tych godzin po dwie w jedną całość.

Klasa V. Na ćwiczenia należy przeznaczyć również przeciętnie 1 godzinę tygodniowo.

7. *Fizyka z kosmografją i chemją.*

Klasa VI. Punkt programu:

„Swobodne spadanie i rzuty ciał"

zmienic na:

„Swobodne spadanie i rzut pionowy. Rzuty poziomy i ukośny (graficznie)".

„Sposoby wyznaczania gęstości zapomocą piknometru"

zmienić na:

„Wyznaczenie gęstości ciał piknometrem".

„Wahadło i jego zastosowania"

zmienić na:

„Wahadło proste i jego zastosowania".

Skreślić „Ciepło właściwe gazów w stałej objętości i pod stałem ciśnieniem".

Na ćwiczenia przeznaczyć należy 2 godziny tygodniowo.

Klasa VII. Chemja (w pierwszem półroczu).

„Wstęp" należy ująć jak najzwięźlej i pojęcia ogólne, wskazane w tym dziale programu, wprowadzać, rozwijać i pogłębiać w miarę możności stopniowo w toku dalszej nauki na tle materjału faktycznego, podanego w następnych działach.

W ustępie pierwszym działu 2 („Niemetale") skreślić „Kataliza");
„Działanie metali na wodę i kwasy"
zmienić na:
„Działanie metali na kwasy";
w ustępie trzecim skreślić: „Wpływ temperatury na szybkość reakcji", w dalszym ciągu skreślić: „Wiązania atomowe", „Pojęcie o teorji jonów", „Znaczenie fosforu w przyrodzie. Zastosowanie fosforu".

Fizyka (w drugim półroczu).

Dodać na początku kursu:
„ Krótkie wiadomości o ruchu drgającym".
Skreślić w pierwszym ustępie punkt „Energja fali".
„Wysokość; zjawisko Dopplera"
zmienić na:
„Wysokość; zjawisko Dopplera (bez wzorów)".
„Uginanie się światła"
zmienić na:
„Wstępne wiadomości o uginaniu się światła".
„Okulary, lupa, mikroskop, teleskop, przyrząd projekcyjny, aparat fotograficzny"
zmienić na:
„Okulary, lupa. Elementarne wiadomości o mikroskopie, teleskopie, przyrządzie projekcyjnym i aparacie fotograficznym".
„Doświadczenie Younga i mierzenie długości fali"
zmienić na:
„Doświadczenie Younga. Długość fali świetlnej".
„Fluorescencja i fosforescencja"
zmienić na:
„Krótkie wiadomości o fluorescencji i fosforescencji".

Na ćwiczenia przeznacza się 2 godziny tygodniowo.

Klasa VIII.

„Ciała paramagnetyczne i diamagnetyczne"
zmienić na:
„Wzmianka o ciałach paramagnetycznych i diamagnetycznych".

Skreslić:
„Zmienność magnetycznego pola ziemskiego".
„Ogniwo termoelektryczne i jego zastosowania".
„Watmetry".

Na ćwiczenia przeznacza się 2 godziny tygodniowo.

8. Matematyka.

Klasa V. Usunąć z programu geometrji:

„Twierdzenie Desagues'a dla trójkątów o bokach odpowiednio równoległych.

4. P r o p o r c j o n a l n o ś ć o d c i n k ó w (metodą geometryczną). Dowód istnienia odcinków niespółmiernych. Twierdzenie Talesa dla odcinków spółmiernych. Definicja odcinków proporcjonalnych jako odcinków, wyznaczonych na ramionach kąta przez pęk prostych równoległych. Własności proporcji między odcinkami. Proporcjonalność odcinków, zawartych między płaszczyznami równoległemi".

Wprowadzić natomiast do programu algebry:

„6. Równania kwadratowe z jedną niewiadomą (układanie i rozwiązywanie). Wyróżnik równania kwadratowego. Związek między spółczynnikami a pierwiastkami równania kwadratowego", oraz do działu 3 programu geometrji: „Symetrja względem płaszczyzny".

Klasa VI. Początek redakcji działu 1 programu algebry:

„1. R ó w n a n i a k w a d r a t o w e z jedną niewiadomą (układanie i rozwiązywanie). Wyróżnik równania kwadratowego. Związek między spółczynnikami a pierwiastkami równania kwadratowego"

zmienić na:

„1. T r ó j m i a n k w a d r a t o w y i d y s k u s j a r ó w n a n i a k w a d r a t o w e g o".

Działy 1 i 2 programu geometrji należy zastąpić tekstem następującym:

„1. M i e r z e n i e. Wspólna miara odcinków, dowód istnienia odcinków niewspółmiernych. Mierzenie odcinków i kątów, łącznie z powtórzeniem, uzupełnieniem i pogłębieniem **wiadomości o liczbach rzeczywistych.**

2. P r o p o r c j o n a l n o ś ć o d c i n k ó w. Definicja miarowa proporcjonalności. Twierdzenie Talesa. Proporcjonalność odcinków, zawartych między płaszczyznami równoległemi. Własność dwusiecznej kąta wewnętrzego i zewnętrznego w trójkącie Jednokładność figur płaskich. Zastosowanie przekształcenia jednokładnego do zadań konstrukcyjnych. Podobieństwo trójkątów i wielokątów. Zastosowanie podobieństwa do trójkąta prostokątnego; związki miarowe, dotyczące cięciw, siecznych i stycznych koła; twierdzenie Pitagorasa i jego uogólnienie. Zastosowania do wielokątów foremnych".

Pominąć dział 3 programu geometrji (Funkcje trygonometryczne kąta ostrego).

W dziale 4 skreślić:

„Krótkie wiadomości o wielościanach foremnych bez konstrukcji dwudziestościanu i i dwunastościanu".

Klasa VII. Nie przechodzić działów:

„Funkcje sumy i różnice dwuch kątów", łącznie z zamianą sum i różnic i funkcyj na iloczyny i odpowiedniemi równaniami trygonometrycznemi oraz:

„Zastosowanie funkcyj trygonometrycznych do rozwiązywania trójkątów dowolnych (cztery przypadki zasadnicze).

Pojęcie o zastosowaniach do miernictwa".

Klasa VIII. Należy przejść działy opuszczone w klasie VII w roku szkolnym 1929/30: „Funkcje sumy i różnicy dwu kątów", łącznie z zamianą sum i różnic funkcyj na iloczyny i odpowiedniemi równaniami trygonometrycznemi, oraz:

„Zastosowanie funkcyj trygonometrycznych, do rozwiązywania trójkątów dowolnych (cztery przypadki zasadnicze)".

(„Pojęcie o zastosowaniach do miernictwa" — opuścić).

W programie dotychczasowym klasy VIII:

Skreślić: „Funkcje trygonometryczne argumentu dowolnego".

Skreślić ustępy, zaczynające się od słów:

„Powtórzenie wiadomości o układzie współrzędnych prostokątnych" i „Zadania dotyczące przecinania się miejsc geometrycznych".

Punkt programu:

„I n d u k c j a m a t e m a t y c z n a. Zastosowanie do wzoru dwumianowego Newtona dla wykładnika naturalnego"

zmienić na:

„Indukcja matematyczna na tle najprostrzych przykładów".

C. Wydział klasyczny (nowego typu).

1. *Język Polski.*

Klasa IV. Wprowadzić do działu lektury podstawowej wybór z „Iljady" i „Odyssei".

Klasa VI. W dziale lektury podstawowej należy ograniczyć wybór psalmów w przekładzie Kochanowskiego, z „Trenów" wziąć tylko wybór (cztery — pięć), usunąć z tego działu A. Morsztyna, W. Potockiego, J. P. Woronicza.

Klasa VII. W dziale lektury podstawowej nie uwzględniać „Ksiąg narodu", zachowując jednak wybór z „Ksiąg pielgrzymstwa", przenieść z lektury podstawowej do lektury uzupełniającej „Śluby panieńskie" A. Fredry z wybraną tragedją Szekspira, przytem wydatnie ograniczyć

liczbę innych utworów, przeznaczonych przez nauczyciela do czytania w charakterze lektury uzupełniającej.

Klasa VIII. Z działu lektury podstawowej usunąć „Przedświt" i „Psalm dobrej woli"; zamiast wyboru liryk Asnyka ze szczególnem uwzględnieniem cyklów w „Tatrach" i „Nad głębiami" wprowadzić do tegoż działu wybór utworów lirycznych Asnyka i Kasprowicza.

2. *Filologja klasyczna.*

Klasa V. Język łaciński. Z autorów wymienionych w programie, pominąć Owidjusza. Wiadomości z dziedziny życia politycznego i prywatnego Greków i Rzymian, omawiane dawniej na lekcjach kultury klasycznej należy uwzględnić na lekcjach języka łacińskiego, który otrzymał o 1 godzinę więcej. W miarę możności i potrzeby należy również czytać na tych lekcjach urywki z wybranych autorów w polskiem tłumaczeniu.

Klasa VI. Języki łaciński i grecki. Z programu języka łacińskiego skreślić lekturę uzupełniającą. Oprócz tego zmniejszyć zakres lektury łacińskiej podstawowej i lektury greckiej tak, aby starczyło czasu na przerobienie na lekcjach języka łacińskiego i greckiego punktów 1 i 3 dotychczasowego programu kultury klasycznej.

Klasa VII. Przy lekturze Platona i Cycerona należy uwzględnić potrzebne wiadomości z dziedziny filozofji greckiej. Inne wiadomości z kultury grecko-rzymskiej winny również być uwzględniane przy lekturze autorów. Nadto na lekcjach języka greckiego należy w miarę możności przygotować uczniów do lektury tragedji greckiej w oryginale w klasie VIII zapomocą czytania polskich przekładów wraz z niezbędnemi objaśnieniami, dotyczącemi teatru greckiego i budowy tragedji.

Klasa VIII. Język łaciński. W lekturze Horacego pominąć „Listy". Obok niezbędnych wyjaśnień przy czytaniu autorów należy—za cenę zmniejszenia ilości czasu, poświęconego na lekturę Platona — zająć się zebraniem, zestawieniem i uzupełnieniem wiadomości z kultury klasycznej, nabytych w ciągu uprzednich lat nauki filologji klasycznej, ze zwróceniem uwagi na związek, zachodzący między życiem współczesnem a starożytnością klasyczną.

3. *Geografja.*

Klasa V. Należy przejść z odpowiedniemi skrótami geografję Polski oraz państw sąsiednich: Niemiec, Rosji, Czechosłowacji, Rumunji, Łotwy, Litwy.

Klasa VI. Należy przejść opuszczoną część kursu klasy V oraz kurs klasy VI, wskazany powyżej w punkcie II A 3 niniejszej instrukcji, ze skrótami, jakie się okażą niezbędne.

4. *Nauka o Polsce współczesnej.*

Klasa VIII. Jak w wydziale matematyczno-przyrodniczym (IIA4).

5. *Przyrodoznawstwo.*

Klasa IV. W pierwszem półroczu należy przejść taki sam kurs, jak w klasie IV wydziału humanistycznego (a więc zastosować ten sam program, łącznie z uwagami, zamieszczonemi powyżej w ustępie pierwszym punktu II B 6 niniejszej instrukcji), w drugiem półroczu — kurs klasy V tegoż wydziału.

Na ćwiczenia praktyczne przeznaczyć należy przeciętnie połowę czasu, t. j. 2 godziny tygodniowo.

6. *Fizyka z chemją.*

Należy stosować w roku szkolnym 1930/31 następujący program skrócony:

Klasa VII. (3 godziny tygodniowo, z tych 2 przeznaczone na ćwiczenia).

F i z y k a.

Mierzenie i jednostki. Mierzenie długości, objętości, czasu. Nonjusz, mensura, metronom.

Jednostki zasadnicze i pochodne.

Ruch postępowy jednostajny i zmienny. Prędkość i przyśpieszenie. Zasady Newtona (druga zasada jedynie w zastosowaniu do sił stałych i ruchów prostolinjowych); siła; masa. Dodawanie i rozkładanie sił.

Zjawiska ciężkości. Ciężar i jego stosunek do masy. Waga. Swobodne spadanie ciał.

Gęstość. Wyznaczanie gęstości zapomocą piknometru.

Praca i sprawność. Energja (kinetyczna i potencjalna). Zasada zachowania energji. Machiny proste, jako ilustracja tej zasady.

Prawo Pascala i jego zastosowania. Ciśnienie w cieczy pod wpływem siły ciężkości. Prawo Archimedesa; pływanie ciał. Wyznaczanie gęstości zapomocą wagi hydrostatycznej i areometru.

Ciśnienie w gazach. Manometry. Ciśnienie atmosferyczne. Barometr rtęciowy. Aneroid. Prawo Boyle'a-Mariott'ea. Pompa pneumatyczna.

Temperatura — rozszerzalność ciał stałych i ciekłych. Termometry. Rozszerzalność gazów. Wzmianka o termometrze gazowym.

Pomiar ciepła metodą mieszania wody.

Zmiana stanu skupienia i zależność temperatury topnienia i wrzenia od natury cieczy i ciśnienia zewnętrznego.

Para nasycona. Różnica między gazem a parą. Wilgotność.
Ciepło jako energja. Maszyna parowa tłokowa, najważniejsze stadja jej rozwoju *).

Wiadomości elementarne z chemji.

(Ogółem 15 — 20 godz. w końcu roku szkolnego).

---

*) Nauka o cieple — jak w programie gimnazjum klasycznego dawnego typu z r. 1923 z drobnemi różnicami.

Skład powietrza. Tlen. Usunięcie tlenu z powietrza drogą utleniania żelaza (miedzi). Otrzymywanie tlenu z tlenku rtęci. Azot, jako składnik powietrza.

Woda jako związek. Jej skład chemiczny. Wodór; spalanie wodoru.

Pojęcie o związkach chemicznych i ciałach prostych, o reakcjach chemicznych.

Prawo zachowania masy. Prawo stałości składu. Prawo wielokrotności stosunków na przykladach CO, CO_2, H_2O, H_2O_2.

Cząsteczka ciał złożonych i prostych. Atomy. Pierwiastki.

Użycie symboli chemicznych.

Spalanie siarki. Dwutlenek siarki i kwas siarkawy. Kwas siarkowy. Saletra i kwas azotowy. Chlorek sodu, chlorowodór i kwas solny. O otrzymywaniu ługu (wodorotlenku sodowego). Otrzymywanie z wapienia tlenku i wodorotlenku wapniowego.

Pojęcie o kwasach, zasadach i solach. Reakcja zobojętnienia.

Węgiel. Dwutlenek węgla. Kwas węglowy i węglany. Węglowodory.

Żelazo. Rudy żelazne. Żelazo kowalne. Stal.

Klasa VIII. (3 godziny tygodniowo, z tych przeciętnie 1 przeznaczona na ćwiczenia).

F i z y k a.

Tworzenie sią fal w ośrodkach sprężystych. Fale podłużne i poprzeczne. Prędkość i długość fali. Odbijanie się fal. Interferencja fal (Fale stojące).

Warunki fizyczne tworzenia się głosu. Fale głosowe. Prędkość głosu. Odbijanie się głosu: echo.

Promieniowanie jako odrębny rodzaj energji. Promieniowanie ciemne i jasne. Przezroczystość. Pochłanianie. Termometr jako uniwersalny przyrząd do badania promieniowania.

Prędkość światła. Prostolinjowe rozchodzenie się promieniowania.

Odbijanie się i rozpraszanie promieniowania. Tworzenie się obrazów w zwierciadłach płaskich i kulistych.

Zjawisko załamania. Całkowite wewnętrzne odbicie. Przechodzenie promieni przez płytę o ścianach równoległych i przez pryzmat. Zjawisko rozszczepienia.

Tworzenie się obrazów w soczewkach wypukłych. Okulary, lupa. Elementarne wiadomości o mikroskopie, teleskopie, przyrządzie projekcyjnym, aparacie fotograficznym.

Niewidzialne części widma. Różne typy widm. Zasada analizy widmowej.

Barwy ciał.

Magnesy. Bieguny. Prawo Coulomba.

Elektryzowanie ciał przez pocieranie. Przewodniki i izolatory. Indukcja elektrostatyczna.

Potencjał elektryczny. Kondensatory i ich pojemność. Rola dielektryku.

Prąd elektryczny. Pole magnetyczne prądu. Galwanoskop. Ciepło w obwodzie prądu. Opór elektryczny. Prawo Ohma. Ampermetr. Elektromagnes.

Indukcja prądów; prawo Lentza. Dynamomaszyna; motor elektryczny. Transformatory; cewka Ruhmkorffa.

Dzwonek elektryczny; telegraf, telefon; światło elektryczne.

Mierzenie energji elektrycznej.

Dysocjacja; jony. Zjawisko i prawa elektrolizy.

Ogniwa elektryczne. Akumulatory.

Wyładowanie elektryczne w gazach rozrzedzonych. Promienie katodowe i kanalikowe. Promienie Röntgena.

Wiadomości elementarne o ciałach promieniotwórczych.

Drgania i fale elektromagnetyczne. Wiadomości elementarne z radjofonji.

7. *Matematyka.*

Klasa VI. Opuścić dział 4 programu algebry, t. j. rozszerzenie pojęcia wykładnika i logarytmy.

Z działu 4 programu geometrji opuścić:

„Obliczanie pól powierzchni wielościanów. Objętość graniastosłupów".

Klasa VII. Przejść dział 4 programu algebry dla klasy VI, opuszczony w tej klasie w roku szk. 1929/30, przytem w tekście tego działu po słowach „Wykres funkcji wykładniczej i logarytmicznej" należy dopisać „przy zasadzie $a > 1$".

Przejść również z programu geometrji: „Obliczanie pól powierzchni wielościanów. Objętość graniastosłupów".

Opuścić następujące działy programu klasy VII:

„1. Indukcja matematyczna. Dwumian Newtona dla wykładnika naturalnego".

3, t. j. kurs trygonometrji.

Klasa VIII. Przejść kurs trygonometrji, opuszczony w klasie VII-ej w roku szk. 1929/30.

Opracować pojęcie indukcji matematycznej na tle najprostszych przykładów.

128.

ZARZĄDZENIE

Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego

z znia 1 maja 1930 r.

w sprawie przydzielenia nauczycieli do pracy administracyjnej.

Zarządzenie moje z dnia 26 lutego 1930 r., ogłoszone w Dzienniku Urzędowym Nr. 3, poz. 35, w sprawie przydzielania nauczycieli do służby w innej szkole uzupełniam w ten sposób, że postanowienia p.: 1), 2), 3),

4) rozszerzam również na nauczycieli, przydzielonych na podstawie art. 64 ustawy o stosunkach służbowych nauczycieli (Dz. U. Rz. P. Nr. 92, poz. 530) do pracy w urzędach administracji szkolnej.

Wzór deklaracji, wymiennej w p. 1) załącza się.

Deklaracja ta winna być przesyłana do Ministerstwa przy wnioskach Kuratorjów Okręgów Szkolnych zamiast podań, wymaganych okólnikiem z dnia 14 lutego 1929 r. L. I. Prez. 2589/29.

Zarządzenie niniejsze obowiązuje od dnia 1 maja 1930 r.

Warszawa dnia 1 maja 1930 r. (Nr. I. Prez. 2589/30).

Minister Wyznań Religijnych
i Oświecenia Publicznego:
(—) *Sł. Czerwiński.*

Załącznik do Nr. I. Prez. 2589/30.

DEKLARACJA.

Niniejszem wyrażam zgodę na przydzielenie mnie na podstawie art. 64 ustawy o stosunkach służbowych nauczycieli (Dz. U. Rz. P. Nr. 92, poz. 530) w brzmieniu rozporządzenia z dnia 3 lutego 1928 r. (Dz. U. Rz. P. Nr. 47, poz. 462) do pracy administracyjnej w Kuratorjum Okręgu Szkolnego . . . . na czas od dnia . . . . . do dnia . . . . . .

Wyrażam również zgodę na warunki przydzielenia, w szczególności, że otrzymam tylko uposażenie, przysługujące mi na dotychczasowem stanowisku w . . . . w . . . .
(zakład) (miejscowość)
bez diet za czas przydziału.

. . . . dnia . . . . r.

. . . .
(podpis)

129.

OKÓLNIK

Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego do wszystkich władz i urzędów podległych Ministerstwu W.R i O.P.

w sprawie zaliczenia czasu bezpłatnego urlopu do wysługi emerytalnej nauczycieli w myśl art. 38 ustawy emerytalnej.

Ministerstwo skarbu pismem z dnia 23 kwietnia 1930 r. Nr. D. I. 2495/5 30 wyjaśniło, że przepis art. 38 lit. b. ustawy emerytalnej z 11 grudnia 1923 r. w brzmieniu ustalonem art. 3 noweli z 23 marca 1929 r. (Dz. U. R. P. Nr. 23, poz. 234) w sprawie zaliczenia do wysługi emerytalnej nauczycieli czasu bezpłatnych urlopów, udzielonych dla pracy oświatowej, należy interpetować w ten sposób, że powyższe urlopy winny być wliczane za opłatą do emerytury tym wszystkim funkcjonarjuszom (nauczycielom), którzy po dniu 1 kwietnia 1929 r. przechodzą w stan spoczynku.

Powyższe zaliczenie odnosi się zarówno do urlopów bezpłatnych, udzielonych i odbytych po wejściu w życie noweli z 22 marca 1929 r., a więc po 1 kwietnia 1929 r., jak również do urlopów, udzielonych i odbytych przed wejściem w życie tej noweli, t. j. od 1 listopada 1918 r. do 31 marca 1929 r.

Co się tyczy wymiaru składek emerytalnych, przewidzianych w art. 7 ustawy emerytalnej, to podstawą od wymierzenia wkładek jest uposażenia szczebla „a" tej grupy uposażenia, która cyfrowo odpowiada stopniowi służbowemu, jaki dany funkcjonarjusz (nauczyciel) posiadał w chwili udzielenia bezpłatnego urlopu dla celów, przewidzianych w ustawie z dnia 24 marca 1929 r.

Warszawa, dnia 20 maja 1930 r. (Nr. II. 982130/30).

Minister Wyznań Religijnych
i Oświecenia Publicznego:
(—) *Sł. Czerwiński.*

130.

Sprostowanie.

W Dz. U. K. O. S. Wil. Nr. 7 i 8 z 1930 r. na str. 179 w wierszu 6 i 8 pod liczbą 11 i 10 od dołu, zamiast „Seminarjum" winno być „Gimnazjum".

Druk. „Lux", Wilno